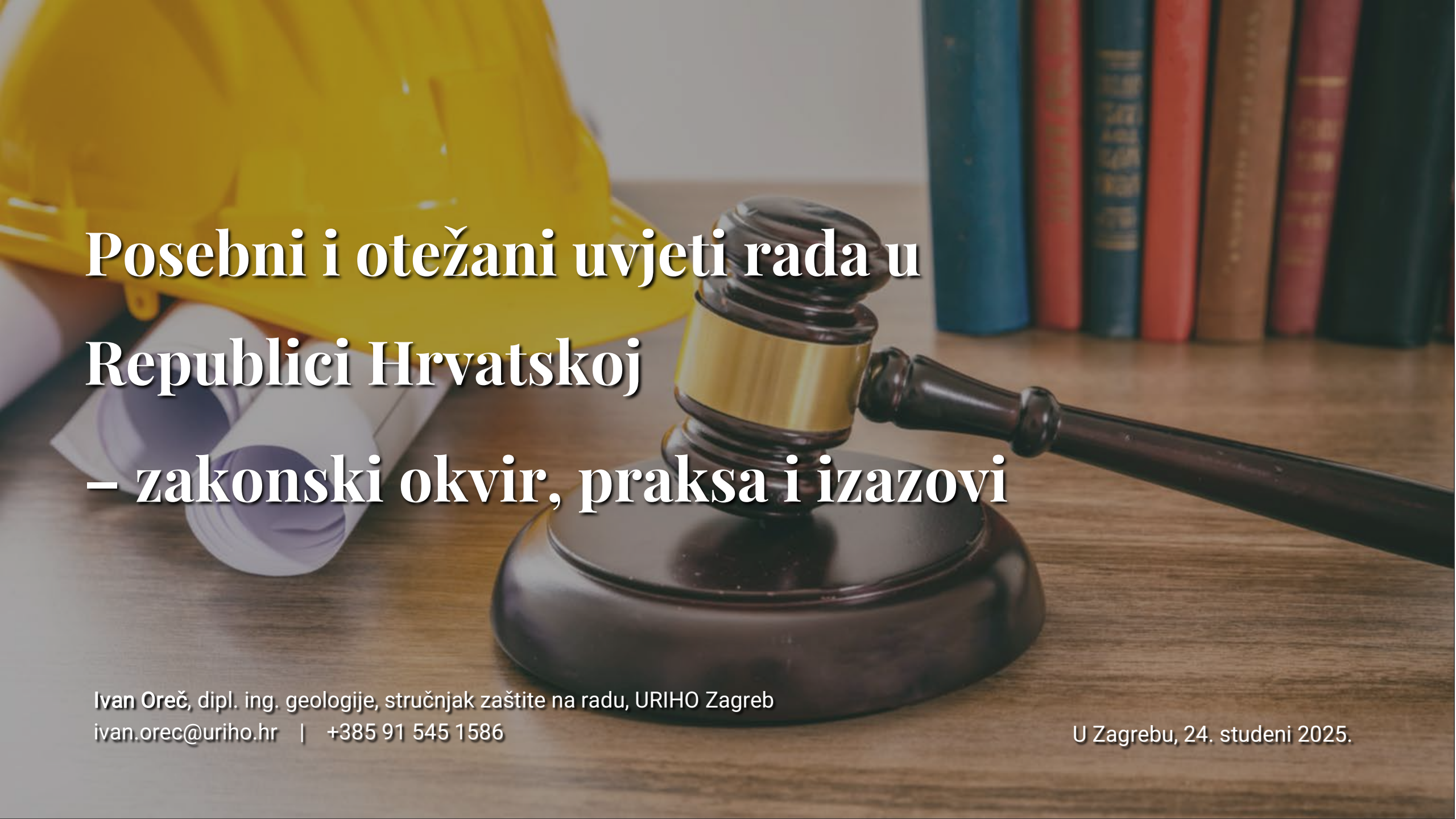

Posebni i otežani uvjeti rada u Republici Hrvatskoj – zakonski okvir, praksa i izazovi

Ivan Oreč, dipl. ing. geologije, stručnjak zaštite na radu, URIHO Zagreb
ivan.orec@uriho.hr | +385 91 545 1586

U Zagrebu, 24. studeni 2025.

Uvodna riječ

Danas ću govoriti o dvije vrlo važne, ali u praksi često pogrešno poistovjećene teme: posebnim uvjetima rada i otežanim uvjetima rada.
Iako oba pojma opisuju situacije u kojima radnik obavlja posao u zahtjevnijim okolnostima, njihova pravna osnova, svrha i učinci potpuno su različiti.

Posebni uvjeti rada propisani su Zakonom o zaštiti na radu i odnose se na poslove za koje je potrebno prethodno i redovno utvrđivanje zdravstvene sposobnosti radnika radi zaštite zdravlja i sigurnosti.

S druge strane, otežani uvjeti rada propisani su Zakonom o radu i predstavljaju okolnosti u kojima se posao obavlja na način koji opravdava pravo radnika na povećanu plaću. Otežani uvjeti rada najčešće su određeni **kolektivnim ugovorima**, **pravilnicima o radu** ili **ugovorima** o radu.

U praksi se često događa da se posebni uvjeti rada i otežani uvjeti rada tumače jednako, ili da se jedno pogrešno primjenjuje umjesto drugoga. Upravo zato smatram da je važno ovu temu obraditi zajedno – jasno, pregledno i sa stvarnim primjerima.

Cilj ovog izlaganja je pojasniti zakonski okvir, razlike između ova dva pravna okvira, obveze poslodavca, prava radnika te prikazati primjere iz kolektivnih ugovora i primjer obračuna dodatka.

Što su posebni uvjeti rada?

„Posebni uvjeti rada“ su poslovi koje radnik **smije obavljati samo ako je utvrđena njegova zdravstvena sposobnost**, i to:

- prije početka rada
- periodično, tijekom radnog odnosa

Ovaj pravni okvir je dio **sustava zaštite na radu**, a svrha mu je spriječiti da radnik obavlja poslove koji bi mogli negativno utjecati na njegovo zdravlje ili sigurnost.

Osnova za određivanje posebnih uvjeta rada nalazi se u **Zakonu o zaštiti na radu (NN 71/14, 118/14, 154/14, 94/18 i 96/18)** i u dva podzakonska akta koja se primjenjuju **zajedno**:

1. **Pravilnik o poslovima s posebnim uvjetima rada (NN 5/84)**
2. **Pravilnik o poslovima na kojima radnik može raditi samo nakon prethodnog i redovnog utvrđivanja zdravstvene sposobnosti (NN 70/10)**

Oba su pravilnika **na snazi** – svaki ima svoju ulogu, a njihova se primjena nadopunjuje.

Kakav je odnos ovih pravilnika?

U praksi ova dva pravilnika funkcioniraju vrlo jednostavno:

1) **Pravilnik o poslovima s posebnim uvjetima rada (NN 5/84) odgovara na pitanje:**

„Što su posebni uvjeti rada?“

- koji su *poslovi* s posebnim uvjetima rada (rad s opasnim tvarima, na visini, s eksplozivima, pod fizičkim, kemijskim, biološkim štetnostima itd.)
- koje *posebne uvjete* i *rokove* pregleda radnik mora ispuniti (dob, zdravlje, psihofizička sposobnost, stručna osposobljenost – rokovi 12, 24, 48 mjeseci)

2) Pravilnik o poslovima na kojima radnik može raditi samo nakon prethodnog i redovnog utvrđivanja zdravstvene sposobnosti (NN 70/10) odgovara na pitanje:

„Kako se provjerava zdravstvena sposobnost za te poslove?“

- obveza *prethodnog* i *redovnog* pregleda kod zapošljavanja i tijekom rada
- tko provodi pregled (specijalisti medicine rada ovlašteni za PUR poslove)
- postupak, potrebna dokumentacija, sadržaj i izdavanje uvjerenja

Element/Pravilnik	Pravilnik 5/84 – PUR („poslovi s posebnim uvjetima rada”)	Pravilnik 70/10 („poslovi na kojima radnik može raditi samo nakon…”)
Osnovna svrha	Definira poslove s posebnim uvjetima rada i posebne uvjete radnika(dob, zdravlje, psihička sposobnost, rokovi pregleda).	Propisuje za koje poslove su obvezni prethodni i periodični pregledi te način i proceduru utvrđivanja zdravstvene sposobnosti.
Što izričito nabraja	Detaljan popis PUR poslova (1–32 itd.) + uvjeti i rokovi (24, 48, 12 mjeseci…).	PUR poslovi, poslovi s obveznim pregledima prema drugim propisima ili kolektivnom ugovoru te određeni poslovi sa stažem s povećanim trajanjem.
Status / važenje	I dalje važeći kao „poseban propis” za PUR; na njega se i dalje pozivaju ZZR i stručne smjernice.	Važeći, noviji pravilnik koji operativno „aktivira” liječničke preglede za PUR i druge rizične poslove.
Fokus na uvjetima radnika	Vrlo detaljno: dob, spol, kontraindikacije, psihička sposobnost, rokovi za ponovnu provjeru po vrsti posla.	Ne ulazi u detaljan popis kontraindikacija; upućuje na ovlaštene specijaliste medicine rada i posebne propise.
Fokus na postupku pregleda	Ne propisuje proceduru pregleda, samo kaže da se sposobnost prethodno i periodično provjerava.	Detaljno opisuje: tko upućuje, kada, koji obrazac, što s nalazom, evidencije i obveze poslodavca.
Uloga u praksi	Temelj za izradu internih akata: poslodavac iz PUR popisa izvlači koji su poslovi u njegovoj organizaciji PUR i koje rokove pregleda uzima.	Temelj za organizaciju pregleda: propisuje da se za PUR poslove (i druge rizične) moraju raditi prethodni i periodični pregledi i kako se to radi.
Odnos između pravilnika	Ne postoji odredba da je 5/84 stavljen izvan snage; 70/10 ga ne ukida, nego ga koristi kao referencu („poslovi utvrđeni kao poslovi s posebnim uvjetima rada prema posebnim propisima”).	Nadogradnja – proceduralni okvir koji „sjedi” povrh PUR-a i ostalih posebnih propisa.

Što su otežani uvjeti rada?

Otežani uvjeti rada obuhvaćaju uvjete za koje su procjenom rizika kod poslodavca utvrđene **opasnosti, štetnosti i napori** koji mogu ugroziti sigurnost i zdravlje radnika.

Za razliku od *posebnih uvjeta rada*, koji su vezani uz **provjeru zdravstvene sposobnosti**, otežani uvjeti rada povezani su s **pravom radnika na povećanu plaću**.

Zakon o radu, članak 94., stavci 1. i 3. (sažetak)

Za rad u otežanim uvjetima radniku pripada povećana plaća. Poslove za koje se ostvaruje to pravo, visinu povećanja i način obračuna određuje kolektivni ugovor, pravilnik o radu ili ugovor o radu.

Dakle:

- Zakon definira **obvezu poslodavca** da isplati dodatak na plaću
- procjena rizika polazište je za utvrđivanje konkretnih poslova
- **Zakon ne propisuje jedinstven postotak za otežane uvjete rada**
- ako iznos nije određen i ugovor ne daje dovoljno podataka, radniku pripada primjereno povećanje (st. 4. i 5.)

Tumačenje ministarstva?

Zaključak službenog mišljenja Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike od 20. ožujka 2023.:

Mišljenja smo da se poslove s posebnim uvjetima rada ili poslove kod kojih je rizik procijenjen kao veliki rizik može razmatrati kao poslove kod kojih postoje otežani uvjeti rada, uz napomenu da je ***na temelju procjene rizika u određenim slučajevima i neke druge poslove moguće također razmatrati u tom smislu****.*

Stoga će se, na temelju donesene procjene rizika kod određenog poslodavca, ***kolektivnim ugovorom****,* ***pravilnikom o radu*** *li* ***ugovorom*** *o radu utvrditi za koje poslove koje radnik obavlja postoje otežani uvjeti rada za koje će ostvariti pravo na povećanu plaću.*

Drugim riječima:

- *otežani uvjeti rada određuju se na razini poslodavca*
- polazište su utvrđeni rizici pri obavljanju konkretnog posla
- poslovi se određuju kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu

Link na cjeloviti tekst: https://uznr.mrms.hr/otezani-uvjeti-rada-i-pravo-na-povecanu-placu

Što se u praksi smatra otežanim uvjetima rada?

Primjeri iz kolektivnih ugovora i pravilnika o radu:

- rad na otvorenom u ekstremnim vremenskim uvjetima
- rad u prostorijama s visokom temperaturom, vlagom ili prašinom
- rad u hladnjači može biti i PUR i osnova za ugovoreni dodatak
- rad s povećanim fizičkim naporom
- rad na udaljenim ili izoliranim lokacijama
- interventni rad u opasnim ili teško dostupnim prostorima
- rad u prisilnom položaju tijela
- psihički opterećujući poslovi, primjerice rad s agresivnim korisnicima
- korištenje osobne zaštitne opreme koja značajno otežava rad

Element/vrsta rada	Posebni uvjeti rada	Otežani uvjeti rada
Pravna osnova	Zakon o zaštiti na radu + PUR pravilnici	Zakon o radu
Fokus	Zdravstvena sposobnost radnika	Povećanje plaće
Propisana obveza pregleda	Da	Samo po drugoj osnovi
Tko određuje	Propisi o zaštiti na radu	KU, pravilnik ili ugovor o radu
Evidencija	Obavezna	Sati za obračun dodatka
Primjer	rad na visini, eksplozivne tvari	rad na otvorenom u hladnoći

Gdje se javljaju otežani uvjeti rada?

Za prikazane sektore nema dostupnih službenih podataka o udjelu radnika koji primaju dodatak za otežane uvjete rada.

Primjeri djelatnosti u kojima se mogu javiti otežani uvjeti rada:

1. **Građevina i komunalne djelatnosti**
2. **Zdravstvo i socijalna skrb**
3. **Industrija i proizvodnja**
4. **Promet i logistika**
5. **Turizam i ugostiteljstvo**
6. **Uslužne i administrativne djelatnosti**
7. **Interventne službe**

Za konkretan posao provjeravaju se procjena rizika i odredbe kolektivnog ugovora, pravilnika o radu ili ugovora o radu.

Primjer obračuna dodatka

Visina dodatka za otežane uvjete rada ovisi o aktu koji se primjenjuje kod poslodavca.

U primjeru je ugovoreno povećanje od **10 %** osnovne bruto satnice za svaki sat rada u otežanim uvjetima.

Kako provjeriti obračun za jedan mjesec?

1. Podaci za obračun

U evidenciji radnog vremena utvrđuje se koliko je sati radnik obavljao poslove za koje pripada dodatak.

- **Osnovna bruto satnica: 10 €**.
- **Ugovoreni dodatak: 10 %**.
- **Sati rada u otežanim uvjetima: 40 sati**.

2. Iznos dodatka

Dodatak se izračunava iz bruto satnice, ugovorenog postotka i broja evidentiranih sati.

- **Po satu:** 10 € × 10 % = **1 €** bruto.
- **Za 40 sati:** 40 × 1 € = **40 €** bruto.
  - Na obračunu plaće tih se 40 € iskazuje kao dodatak uz redovitu plaću.
  - Ako je radnik iste sate radio i noću ili nedjeljom, provjerava se povećanje po svakoj osnovi.

Primjeri iz pojedinih djelatnosti

Građevinarstvo

Sektor je reguliran Kolektivnim ugovorom za graditeljstvo. Dodaci se obračunavaju na osnovnu satnicu za sate provedene u takvim uvjetima.

- **Rad na visini ili u dubini:** provjeriti **uvjete iz kolektivnog ugovora**.
- **Rad u vodi, blatu ili vlazi:** provjeriti **sate izloženosti**.
- **Rad u buci ili prašini:** utvrditi **za koje poslove pripada dodatak**.

Školstvo i socijalna skrb

- **Rad s djecom s teškoćama u razvoju:** pravo ovisi o **primjenjivom aktu** i poslovima koje radnik stvarno obavlja.
- **Rad u ustanovama socijalne skrbi:** provjeriti **uvjete za dodatak** za konkretno radno mjesto.

Policija i vojska

Ovdje su dodaci često integrirani u koeficijente radnih mjesta, ali postoje dodaci za specifične opasnosti.

- **Razminiranje, ronilački poslovi i specijalna policija:** provjeriti **posebne propise** koji uređuju plaću za konkretan posao.

Prerađivačka industrija i metalurgija

Osnovica, postotak i sati za obračun utvrđuju se prema primjenjivom aktu.

- **Rad na visokim temperaturama, s kemikalijama ili u buci može biti osnova za dodatak ako su ispunjeni utvrđeni uvjeti.**

Razlika između "otežanih uvjeta" i "vremena rada"

U praksi se često pojavljuje zabuna oko pojmova dodataka za **otežane uvjete rada** i dodataka za **rad tijekom određenog vremena**.

Dodaci za rad prema rasporedu ili vremenu rada odnose se isključivo na satnicu odnosno termine kada se radnik zbilja radi – bez obzira na uvjete okoline. Ti dodaci služe **nadoknadi neugodnosti za rad izvan standardnog radnog vremena**, odnosno u **neprikladno vrijeme**, neovisno o tome rade li radnici u otežanim uvjetima.

Svrha dodataka za rad u određeno vrijeme je **priznavanje dodatnog napora, žrtve slobodnog vremena, narušenog bioritma ili obiteljskih obveza**, pa su propisani kao kompenzacija za **rad izvan uobičajenog radnog ritma**.

Pravo na povećanu plaću prema članku 94. Zakona o radu:

- **Prekovremeni rad:** povećanje određuje kolektivni ugovor, pravilnik o radu ili ugovor o radu.
- **Noćni rad:** radniku pripada povećanje, a postotak se utvrđuje primjenjivim aktom.
- **Rad nedjeljom: najmanje 50 % povećanja za svaki sat rada nedjeljom.**
- **Rad blagdanom: radniku pripada povećanje, a postotak se utvrđuje primjenjivim aktom.**

Završno mišljenje

Jedan od glavnih izazova u praksi je **točno razdvajanje i obračunavanje dodataka** za rad u **otežanim uvjetima** i dodataka **za vrijeme rada**. Često se uvjeti preklapaju: radnik može istovremeno biti izložen buci, visokim temperaturama i raditi noću ili prekovremeno.

Dodatni izazov je **nedostatak standardiziranih postotaka za otežane uvjete rada** – visina dodatka ovisi o kolektivnom ugovoru, pravilniku o radu ili ugovoru o radu. To znači da ista radna pozicija u različitim tvrtkama može imati različite dodatke, što može biti zbunjujuće za radnike i poslodavce.

Na kraju, izazov je i **prava informiranost radnika**. Radnici često ne znaju koja prava imaju, a poslodavci moraju jasno iskazati dodatke u plaći i pravilno primijeniti zakonske odredbe.

Praćenje procjene rizika, kolektivnog ugovora i pravilnika te otvorena komunikacija između poslodavca, radnika i sindikata ključni su za rješavanje ovih izazova.

Nadam se da su vam informacije bile korisne i da ćete ih moći primijeniti u svakodnevnom radu.
Želim vam uspješan i siguran rad te puno zadovoljstva u vašem profesionalnom životu.

Do sljedećeg puta, srdačno vas pozdravljam!